

- λόγος τοῦ ἐναντίου, ὄγκον μὲν ἔχων πολύν, ἀπόδειξιν δὲ οὐδεμίαν. πόρρω φησὶ καὶ ὄντος καὶ μὴ ὄντος ἐζητηῆσθαι τὸ πότερον καθ' αὐτὰ ὑφέστηκεν
- L 24^v ἢ ἐν ἐπινοίᾳ κεῖται. πῶς δὲ καὶ πόρρω τοῦ μὴ ὄντος; εἰ γὰρ μὴ ἀληθὲς τὸ ζητούμενον καθ' αὐτόν, οὐκ ἂν εἶη πόρρω τοῦ μὴ ὄντος. μὴ ὄν γὰρ τὸ ψεῦδος. ἢ κομψόν τι τὸ φράζειν οὕτως; ἀλλ' εἰ μὲν τὸ κομψὸν ἔχει ὁ λόγος αὐτῶ 5 ἢ μὴ, λέγειν οὐκ ἔχω. χρῶμαι γὰρ ἔγω γε ἀγροικότερον ὑπὸ φιλοσοφίας τῶ λόγῳ, καὶ οὐδὲν ἐρμηνεύειν εὐφραδέστερον οἷός τ' εἰμί. ἀληθεύειν μέντοι γε μηθὲν αὐτὸν ἐπεσκέφθαι φαίην ἄν. καὶ φορτικὸν εἶναι ὁμολογῶ καὶ μηδεμίαν ἔχοντα ἀπορίαν. καὶ ἄλλως δὲ δὴ πραγμάτων ἀπηλλάχθαι δοκοῦσιν ἐμοί,
- R 186 οἷς ἂν αὐτὸς ἀντιλέγῃ. οὐδεὶς γὰρ ἂν εἶη λόγος αὐτοῖς πρὸς τὸν λέγοντα, 10 ὅτι οὐ πᾶσι τοῖς ζώοις ἢ κινήσις ἐκ τῶν δεξιῶν, καὶ ὅτι τὸ κατὰ πόδα βαδίζειν ἔνια τῶν ζώων τὸ ἐξ ἀριστερῶν βαδίζειν ἐστὶ, καὶ ὅτι ἡ φαντασία τοιούτῳ χρῆται ὀργάνῳ πρὸς τὰς αὐτῆς ἐνεργείας, οἷω δὲ καὶ ἐκάστη τῶν αἰσθήσεων, καὶ ὅτι τὸ ὑφεστηκέναι πρότερόν ἐστι τῇ φύσει τοῦ κεχωρίσθαι, καὶ ὅτι τὸ
- D 25 χωριστὸν πάντῃ καὶ πάντως τῆς ὕλης ταῦτόν τῶ καθ' αὐτὸ ὑφεστῶτι, καὶ 15 ὅτι τὰ πρῶτα νοήματα οὐθὲν διενήνοχε τῶν δευτέρων, καὶ ὅτι οὐ κεχώρισται τῆς ὕλης τὰ ἐν τῇ ψυχῇ εἶδη, καὶ ἄλλα πλεῖστα τοιαῦτα περὶ τε ὁμωνυμίας
- B 31 καὶ διττοῦ διαίρειν δύνασθαι μὴδ' ὀτιοῦν ἀξιοῦντα.
75. Πυθόμενος δὲ φησι καὶ τῶν ἐν Εὐρώπῃ φιλοσοφούντων, ὡς ἡ κεφαλὴ χώραν τῇ φαντασίᾳ εἶη ἀφυρισμένη, λέγειν θαρρῶν, ὅτι εἶη αὐτῇ ὄργανον 20 καὶ τοιοῦτον οἶον καὶ τῶν αἰσθήσεων ἐκάστη. πρῶτον μὲν οὖν σημεῖον οὐδὲν τοῦ εἶναι τῇ φαντασίᾳ ὄργανον τὸ τετάχθαι τισὶν αὐτὴν ἐν τῇ κεφαλῇ. ἀρχὴν
- L 25 γὰρ αἰσθήσεως καὶ τῆς καθ' ὄρμην κινήσεως τὸν ἐγκέφαλον θέμενοι ἀκολούθως καὶ τὴν φαντασίαν ἐνταῦθα τάττουσιν. τοῦ γὰρ αἰσθάνεσθαι τὸ μὲν φαντασία, τὸ δὲ ὑπόληψις. καὶ φαντασία πᾶσα ἢ λογιστικὴ ἢ αἰσθητικὴ. 25 καὶ τὰ φαντάσματα τῆς κοινῆς αἰσθήσεως ἐστὶ πάθη. διὸ δὲ καὶ τῶ αὐτῶ χρῆται ὀργάνῳ τῇ αἰσθησίᾳ ἢ φαντασίᾳ, ὅπου ποτ' ἂν ᾖ. οὐ γὰρ κεχώρισται τῆς αἰσθήσεως. οὐδ' οἱ λέγοντες ἀρχὴν τὸν ἐγκέφαλον εἶναι τοῦ ψυχικοῦ πνεύματος, ἄλλο μὲν ὄργανον τῇ φαντασίᾳ, ἄλλο δὲ τῇ αἰσθήσει διορίζουσιν, ἀλλὰ τὸ αὐτὸ καὶ καθ' ἐκείνους ἀμφοῖν. καὶ τὸ ἐρώτημα τοῦτο ἦν, τίνι ποτὲ 30 ὀργάνῳ ἢ φαντασίᾳ ὡς ἰδίῳ αὐτῇ χρῆται διαφέρουσα τῆς αἰσθήσεως. διαφέρει
- D 25^v γὰρ, εἰ μὴ Ἀριστοτέλης ἀποληρεῖ τι λέγειν ἐν τῶ τρίτῳ τῶν περὶ ψυχῆς, ὅτι φαντασία ἕτερον καὶ αἰσθήσεως καὶ διανοίας. βούλεται δ' ἄρα τὸ ἐρώτημα
- R 186^v περιτρέψαι τὸν τοῦ Πλάτωνος κακῆγορον, ἀπαίδευτόν τινα καὶ σόλοικον ἄνθρωπον λέγοντα, ὡς ὁ νοῦς χωριστὸν καὶ ἀθάνατον διὰ τὸ μὴ χρῆσθαι 35 ὀργάνῳ ἰδίῳ. ὁ δ' ὑπὲρ ἐκείνου, ὡς ἔοικεν, ἀποκρινόμενος λέγει, ὡς τοιούτῳ

2 ἐζητηῆσθαι LBD ἐζητεῖσθαι R | 4 καθ' αὐτόν LB καθ' αὐτόν D | 6 φιλοσοφίας LBD φιλοσοφίαν R | 10 ἀντιλέγῃ LBD ἀντιλέγει R | 15 καθ' αὐτὸ LBD καθ' αὐτῶ R | 16 οὐ κεχώρισται LR οὐκ ἐχώρισται DB | 19 χώραν scripsi χώρα codd. | 27 τῇ αἰσθησίᾳ LBR τῆς αἰσθησίας D

χρῆται ὀργάνῳ, οἷῳ καὶ ἐκάστη τῶν αἰσθητικῶν δυνάμεων χρῆται. εἰ δὴ τοιούτῳ, φαίη ἂν ὁ ἐρωτῶν, εἰς ταῦτόν ἤκεις ἐμοὶ λέγοντι, ὅτι οὐθὲν σημεῖον τοῦ χωριστὸν εἶναι τὸν νοῦν τὸ μὴ χρῆσθαι ὀργάνῳ ἰδίῳ. καὶ γὰρ ἡ φαντασία τῶν ἀχωρίστων οὔσα οὐ χρῆται ἰδίῳ, ἀλλὰ κατὰ σέ γε καὶ πάντως ἀδιαφόρῳ, B 31^v
 5 εἰ γε τοιούτῳ, οἷῳ ἢ αἰσθησις. τῷ γὰρ τοιούτῳ χρῆσθαι οὐδένα τρόπον καταλείπει διαφορᾶς. τοῦτο οὖν πλέον εἰς τὸν λόγον αὐτὸς τῷ ἐρωτῶντι συμβάλλεται διαμαρτάνων, ὥστε γίνεσθαι αὐτῷ τὸν λόγον οὐχ ὅπως ἀληθῆ, ἀλλὰ καὶ ὑπεναντίον τοῖς αὐτῷ προκειμένοις.

Ἐπειτα πῶς εὐσχημον τὸ λέγειν ταῦτα παρὰ τῶν Εὐρωπαϊῶν λαβεῖν; 76.
 10 ἐκ παρακουσμάτων ἄρα Εὐρωπαϊῶν τινῶν αἱ δόξαι καὶ αἱ κρίσεις καὶ τὰ L 25^v
 ἐπιχειρήματα. Ἀριστοτέλης δὲ καὶ Ἀλέξανδρος καὶ Θεμίστιος καὶ τῶν Ἑλλήνων οἱ ἐνδοξότατοι οὐδενὸς ὡς εἰκεν αὐτῷ ἄξιοι, λέγοντες τὴν καρδίαν ἢ D 26
 τὸ ἀνάλογον εἶναι τὸ πρῶτον αἰσθήσεώς τε καὶ φαντασίας δεκτικόν. Ἐρασιστράτου δὲ καὶ Γαληνοῦ, τοῦ ἐκ Περγάμου ἰατροῦ, τοῦ πρώτου κομίσαντος εἰς
 15 Ἰταλίαν τὴν δόξαν τοῦ τριχῆ διοικισμοῦ τῶν δυνάμεων κατὰ τε καρδίαν καὶ ἦπαρ καὶ κεφαλὴν παρ' Ἐρασιστράτου λαβόντος, οὐδ' ὄνομά γε μνήμης ἄξιον τῷ ἀντιλέγοντι. ὅσα γε ἐκ τῶν αὐτοῦ λόγων ἔστι τεκμαίρεσις. καὶ μὴν οὐδὲ οἱ ἐν Εὐρώπῃ φιλοσοφοῦντες δοξάζουσι ταῦτα, ὡς λέγει, ἀλλ' οἱ ἰατροὶ λαβόντες τὴν δόξαν παρὰ Γαληνοῦ, ἀρχηγέτου τῆς τέχνης. τῶν δὲ φιλοσο-
 20 φούντων οἱ μὲν ἐνίστανται τοῖς ἰατροῖς. οἱ δὲ χαριέστερόν τι ποιῶντες συμβιάζουσιν ἀλλήλοις ἰατροῦς τε καὶ φιλοσόφους τῷ διττῷ ἀμφοτέροις πως ἀλήθειαν νέμοντες, ὥστ' ἀρχὴν μὲν εἶναι συμπάσαις ταῖς δυνάμεσιν ἐπὶ τῇ καρδίᾳ κατὰ τὸν λόγον, ἐνίαις δ' οὐδὲν κωλύειν καὶ ἐπ' ἄλλοις δὴ τῶν μορίων R 187
 ἀρχὴν λαμβάνειν τῷ φαινομένῳ κατὰ τὴν αἰσθησιν. τυγχάνει δ' ὁ ἰατρὸς
 25 αἰσθήσει χρώμενος τὰ πολλά, λόγῳ δὲ ὁ φιλόσοφος. τρόπον δὲ τινὰ καὶ Γαληνός, ὁ τῆς ἐναντίας δόξης προστάτης, ὁμολογεῖ ἀρχὴν εἶναι κοινήν τὴν καρδίαν ταῖς δυνάμεσι τῆς ψυχῆς. τὸ γὰρ ζωτικὸν πνεῦμα καὶ αὐτὸς ἐν τῇ καρδίᾳ B 32
 κεῖσθαι ὁμολογεῖ. πειρᾶται δὲ τελείωσιν ἀποδεικνύειν τῷ ψυχικῷ ἐκ τοῦ D 26^v
 ζωτικοῦ κατεργασθέντος ἐπὶ πλέον ἐν τῷ δικτυοειδεῖ πλέγματι, κομιζομένου
 30 δὲ ὑπὸ τῶν ἀρτηριῶν τῶν ἀπὸ τῆς καρδίας ἀναφερομένων. τὸν τε περὶ τῆς L 26
 Ἀθηνᾶς μῦθον συνάπτει τῷ ψυχικῷ πνεύματι, ὡς ἐν τοῖς κάτω μορίοις κυηθεῖσα ἢ Ἀθηνᾶ τελειωθείη ἐν τῇ κεφαλῇ τοῦ Διός. ὥστε γένεσιν καὶ οὗτος τοῦ ψυχικοῦ δευτέραν καὶ ὑστέραν τινὰ λέγει ἐν τῇ κεφαλῇ, γένεσιν ὡς εἰκε καλῶν τὴν τελείωσιν καὶ τὸ φαινόμενον κατὰ τὴν αἰσθησιν, πρώτην
 35 δὲ ἐπὶ τῇ καρδίᾳ, ἐν ἣ τὸ ζωτικόν. πῶς δ' αἰσθήσεως διοίσει ἢ φαντασία, εἰ τοιούτῳ χρῆται ὀργάνῳ, οἷῳ ἢ αἰσθησις; ὡς γὰρ αἱ δυνάμεις, καὶ τὰ ὄργανα καὶ ὡς τὰ ὄργανα, καὶ αἱ δυνάμεις. ἀδιάφορα δὲ τῷ ἀντιλέγοντι τὰ ὄργανα, καὶ αἱ δυνάμεις ἄρα. ἦσαν δὲ διαφέρουσαι.

Ἡμεῖς μὲν οὖν καὶ περὶ ταῦτα Ἀριστοτέλην ἐπόμενοι λέγομεν, ὅτι τὸ 77.
 40 αὐτὸ ὄργανον αἰσθήσει καὶ φαντασίᾳ, ἢ αἰσθήσει ταῦτόν ἢ φαντασίᾳ. ἢ δ'

11 ἐπιχειρήματα LR ἐπιχειρήματα BD | 12—13 ἢ τὸ ἀνάλογον L³ add. in marg. | 17 τεκμαίρεσις LBD τεκμαίρεσιν R | 19 τέχνης L] BDR om. | 23 ἐπ' ἄλλοις LBD ὑπ' ἄλλοις R | 25 λόγῳ LBD λέγω R | 32 κυηθεῖσα] κυηθαῦσα R

ἕτερον αἰσθήσεως, οὐ τὸ αὐτό, ἀλλ' ἕτερον. καὶ ὡς ἕτερον ἢ φαντασία τῷ λόγῳ καὶ τῷ τί ἦν εἶναι, οὕτω καὶ τὸ ὄργανον διενήνοχε τῷ λόγῳ, ὥστ' εἶναι τὸ αὐτό, ὡς μὲν αἰσθήσεως ὄργανον, ὡς δὲ φαντασίας. ὁ δ' ἄλλα τινὰ ὡς εἰκὼν προτιμῶν, οὐδὲν οὐδαμῶς διαφέρειν οἴεται φαντασίαν αἰσθήσεως, καὶ
 D 27 διὰ τοῦτο χρῆσθαι τοιοῦτῳ ὄργανῳ τὴν φαντασίαν. ἐρωτώμενος ἀποκρίνεται· 5
 R 187^v οἴῳ καὶ ἡ αἰσθησις χρῆται, ἰδίῳ δὲ οὐδαμῶς. κέχρηται δ' εὖ ποιῶν καὶ ἀκριβέστατα τῷ ὄρω, ἵνα μή τις αὐτῷ λέγοι, ὡς οὐ πρὸς ἔπος εἶη ποιησάμενος τὴν ἀπόκρισιν. οὐ γὰρ τούτῳ, οὐδὲ τῷ αὐτῷ, ἀλλὰ τοιοῦτῳ χρῆσθαι φησιν,
 B 32^v ὡσάν συνιεὶς τὴν τοῦ ἐρωτῶντος διάνοιαν οὔσαν δηλαδὴ περὶ φαντασίας, ἢ ἕτερον αἰσθήσεως εἶναι ὑπέληφεν. εἰκε δ' ὁ ἀντιλέγων καὶ ὥσπερ ἑνασμενίζειν 10
 L 26^v τῷ λόγῳ, ἀτοπα ἐπάγων συχνὰ ἐπ' ἀτόποις, περιτυχῶν τῷ διττῷ καὶ ὁμωνύμῳ ὥσπερ ἐρμαίῳ. τοῦτο δὲ οὐδὲν χαλεπὸν. ἑνὸς γὰρ ἀτόπου δοθέντος τὰ ἄλλα συμβαίνει. ἔδει δ' ἄρα, ἵνα τι καὶ ἡμεῖς ἀπ' εὐνοίας τὰ αὐτοῦ ἐπανορθῶμεν, ὡς αὐτὸς τὰ τῶν ἄλλων ἀπ' εὐνοίας ἐπιδιορθοῦσθαι φησι, μὴ λαμβάνειν τὰ δοκοῦντα αὐτῷ, ἀλλ' ἐρωτᾶν καὶ προτείνειν, εἶτα ἐκ τῶν δοθέντων προτάσεις 15 ποιούμενον συλλογίζεσθαι. τὸ αὐτὸ γὰρ ἐστὶν ἐρώτημα συλλογιστικὸν καὶ πρότασις ἀντιφάσεως. πρότασις τὴν ἐστὶν διαλεκτικὴ ἐρώτησις ἐνδοξος. διαλέγεσθαι οὖν βουλομένῳ προσῆκον ἦν ἐρωτᾶν, πῶς τὸ εἶδος, πῶς τὸ χωριστόν, πῶς τὸ ἐν ἐπινοίᾳ λαμβάνει ὁ λέγων. νῦν γὰρ ὡς ὑποθέμενος ἐπιχειρεῖ. οὐδὲν λέγειν ἐστὶ τὸ οὕτως ἐπιχειρεῖν. οὐδὲν γὰρ πρὸς τὸν καθ' ἑτέραν διάνοιαν 20 προβεβληκότα. πόρρω τε τῶν Ἀριστοτέλους παραγγελμάτων ἀπάγων διαμαρτάνει. ὁ μὲν γὰρ εὐλαβητέον φησὶν τοῖς διαλεκτικοῖς τὸ μὴ πρὸς τοῦνομα διαλέγεσθαι. ὁ δὲ μηδὲν διελόμενος ἀπαντᾷ πρὸς τὸ ὄνομα.

78. Ἔδει δὲ καὶ περὶ τοῦ ῥωμαϊκοῦ γράμματος, εἰ μὴ συνετὸν ἦν αὐτῷ τὸ
 D 27^v ὀθνεῖον τοῦ λόγου, καὶ τούτου λαβόντα παρ' ἄλλου ἐρμηνείαν ἰκανὴν οὕτω 25 διαλέγεσθαι, εἴ τι ἔδοκει. νῦν γὰρ ὅποσα διαμαρτάνει αὐτὸς ἐρμηνεύων, πάρεστι μαθεῖν ἐκ παραθέσεως αὐτοῦ τοῦ ῥήτοῦ. τὸ μὲν γὰρ οὕτω λέγει·
 an formae aliquae sunt separatae, an prorsus inseparatae. quodsi separatae sunt, utrum per se subsistunt, an in secundis animi con-
 R 188 ceptibus positae sint. ὁ δὲ τὸ ἀν δὲ ἐπὶ τῷ πρώτῳ λεγόμενον κατὰ 30
 B 33 τὴν αὐτὴν σημασίαν ἄλλως καὶ ἄλλως ἐρμηνεύων οὐδ' ἑτέρως τυγχάνει τοῦ
 L 27 ἀληθοῦς. τὸ γὰρ ἀν Λατίνοις τὸ εἰ ἐρωτηματικὸν καὶ προβληματικὸν δηλοῖ, οὐχὶ τὸ πρότερον. καὶ ἔτι τοῦ ἤ λυτικοῦ σημεῖόν ἐστιν. εἰληπται δ' ἐνταῦθα ἐπὶ τῷ πρώτῳ προβλήματι κατὰ σημαινόμενον τὸ αὐτὸ ἀσυνδέτως ὡδε· εἰ ἔνια τῶν εἰδῶν χωριστά, εἰ πάντα ἀχώριστα. σύνητες δὲ κομιδῇ Λατίνοις 35 τὸ φράζειν οὕτως ἀσυνδέτως τὰ πολλά. δεῖ δὲ οὐθὲν τῷ οὕτω προβάλλοντι τοῦ λυτικοῦ ἢ οὐδὲ τοῦ πάντα προσδιορισμοῦ. ὁ δὲ ἐρμηνεύων λέγει· «πρότερον τινὰ τῶν εἰδῶν χωριστά ἢ πρόρσους ἀχώριστα», καὶ ἐπιδιορθούμενος· «ἢ πάντα ἀχώριστα». τὸ δὲ πρόρσους ποτὲ μὲν ὡς μηδ' ὅτι οὖν σημαῖνον παραλείπει, ποτὲ δὲ ἐπισκεπτέον οἴεται, εἰ τὸ πάντα σημαίνει. οὐκ οὖν πρότερον 40

ἔδει εἰπεῖν, ἀλλὰ εἰ ἐπὶ τῷ πρώτῳ, ἂν ἐπὶ δὲ τῷ δευτέρῳ. εἴ τι συνηθέστερον τοῖς Ἑλλησιν ἤθελε φράζειν, τὸ ἢ διαζευκτικῶς κατὰ τῶν αὐτῶν λαβεῖν εὖ D 28 ἂν εἶχεν ἢ καὶ κατ' ἄλλων. οὐδὲν γὰρ διαφέρει πρὸς γε τὸν τοῦ ζητήματος τρόπον, οἷον· »εἰ ἓνια τῶν εἰδῶν χωριστὰ ἢ πάντα ἀχώριστα.« ἔτι τὸ μὲν 5 ῥητὸν »ἢ ἐν δευτέραις καταλήψεις κεῖται« λέγει κατὰ λέξιν ἐρμηνεύοντι. οὕτω γὰρ Λατῖνοι τὴν ἐπίνοιαν ὀνομάζουσιν ὑπ' ἀπορίας τῶν συνθέτων. ὁ δὲ δευτέραν ἐπίνοιαν ἐρμηνεύων εἶπε καὶ ἀδολεσχεῖ, δευτέραν δευτέραν ἔννοιαν λέγων τοῖς Ἑλλησι καὶ τὴν φωνὴν συνετοῖς. ὡς δ' ἀπλῶς εἰπεῖν, ὁ τοῦ ἐναντίου λόγος οὐθὲν κατὰ τὸ πρᾶγμα, ἀλλὰ πρὸς τοῦνομα γέγονε. καὶ ἀναιρεῖ 10 μὲν ἀρχάς, ἀποφαίνεται δ' ἐναντία ταῖς δόξαις, οὐδὲν ἀξιῶν κατὰ λόγον. ἑαυτῷ τε ἀνομολογούμενός ἐστι πολλαχοῦ, καὶ οἷς προήρηται ὁμολογεῖν καὶ συναγορεύειν, ἐναντιοῦται καὶ ἀντιλέγει λανθάνων.

7 δευτέραν δευτέραν *codā. mss.*

THEODORI GAZAE

DE FATO.

Gazes' Schrift *Περὶ ἐκουσίου καὶ ἀκούσιου* (De fato) ist durch folgende Handschriften überliefert:

- a) Rom, Cod. Vat. gr. 1393, fol. 34—39 = B.
- b) Rom, Bibl. Reginae Christinae Cod. gr. 164, fol. 25—35^v = R.
- c) Florenz, Bibl. Med.-Laur. Plut. 55, Cod. gr. 9, = L.
 α fol. 49—55^v = La.
 β fol. 82—86 = Lb.
- d) Mailand, Bibl. Ambr. H 43 sup. fol. 137—139^v = H.
- e) Mailand, Bibl. Ambr. D 118 inf. fol. 149—156 = D.
- f) Mailand, Bibl. Ambr. (SQ) T I 6, fol. 9—19^v = T.
- g) Mailand, Bibl. Ambr. N 284 sup. fol. 1—6^v = N.

In ihrer Textgestalt gehen die Handschriften durch verschiedene Wortformen, Umstellungen und Schreibweisen, darüber hinaus aber auch durch Zusätze und Auslassungen oft auseinander. Von einer gegenseitigen Abhängigkeit kann kaum die Rede sein, höchstens daß in einzelnen Handschriften eine viel spätere Hand nach den inzwischen gesammelten Vorlagen sich um Vereinheitlichung bemüht hat.

B (vgl. oben S. 205) bietet in sauberer Reinschrift einen guten Text, vielfach übereinstimmend mit D, H und T. Zuweilen geht B seine eigenen Wege. Hierbei sind seine Lesarten in den meisten Fällen besser als die der anderen. Zuweilen sind es aber auch offensichtliche Fehler, die sich durch die übrigen berichtigen lassen. Vereinzelt kleine Zusätze oder Auslassungen, die aber überall sinngemäß bleiben, lassen auf eine Vorlage schließen, die den übrigen nicht bekannt gewesen ist.

D (vgl. oben S. 206) bildet mit H und T eine Gruppe, die aber nicht überall geschlossen bleibt. Oft genug finden sich zwischen diesen Übereinstimmungen in Wörtern und Auslassungen mit R, ebenso aber wieder Gegensätze zu R, wie auch zu B.

H (Cod. chart. 23,5 × 16,2 cm, 141 fol. XV/XVI saec.) bietet zuweilen, auch ohne mit D und T hierin zusammenzugehen, dieselben Lesarten oder Auslassungen wie R. Nicht wenige Male zeigt H Sonderformen, sei es in einzelnen Wörtern oder in Auslassungen und Zusätzen. H besitzt einen guten Text ohne grobe Verschlechterungen.

T (vgl. oben S. 151) zeigt die Eigentümlichkeiten von **D** und **H**, geht also mittelbar oder unmittelbar auf diese zurück. In viel späterer Zeit erhielt er durch **T²** Lesarten und Zusätze, die sich bei **B** finden. Gelegentlich bringt **T** zusammen mit **H** eine sinngemäße Erweiterung, die allen übrigen abgeht (246, 1 sq.).

R (Cod. chart. 16,5 × 11 cm, 35 fol. XVI saec.) zeigt viele Sonderformen, auch offensichtliche Fehler. Die meisten Übereinstimmungen bestehen mit **D**, **T** und **H**, ohne daß eine Abhängigkeit zwischen ihnen bestände.

L (Cod. chart., 22 × 14,5 cm, 88 fol. XVI saec.) bietet die vorliegende Schrift zweimal. Fol. 49—55^v (=La) ist eine Reinschrift mit mehrfachen erweiternden Nachträgen im Text und am Rand (La²). Sie stammen von anderer Hand als der ursprüngliche Text, aber dem Schriftcharakter nach aus der gleichen Zeit. Im Ganzen bietet La einen Text, der sich vielfach, aber nicht überall mit **DHT**, zuweilen auch mit **B** deckt. Gerade diese Regellosigkeit und die Unterschiede in Kleinigkeiten besagen, daß zwischen La und den anderen Handschriften keine verwandtschaftliche Abhängigkeit besteht. Die auf fol. 82—86 (=Lb) gebotene Überlieferung nimmt unter allen Handschriften eine Sonderstellung ein. Ursprünglich hat eine Hand versucht, einen einigermaßen sauberen Text zu schreiben. Dieser war von vornherein bedeutend kürzer, wurde aber nachträglich erweitert. Die Nachträge stehen teils auf Rasuren, teils am Rande. Auch im Text ist vieles wieder gestrichen und am Rand umgearbeitet, meistens von einer zweiten Hand (Lb²). Je mehr es dem Schlusse zugeht, desto mangelhafter wird der Text und desto wilder die Schrift, so daß man sich nur schwer mehr durchfindet. Ein großer Teil des Textes fehlt überhaupt. Zur Verbesserung des Textes trägt Lb nichts bei, läßt aber wertvolle Schlüsse über das Werden der Abhandlung zu (s. unten).

N (Cod. chart., 25,5 × 17 cm, 65 fol. XVI saec.) ist eine ganz späte Abschrift. Die weiteren Teile sind von verschiedenen Händen geschrieben. In Gazae' De fato sind die Erweiterungen und Abweichungen der übrigen Handschriften am Rande nachgetragen.

Der Vergleich der Handschriften unter sich führt zu dem Schluß, daß es keine einheitliche Überlieferung des Textes gegeben hat. Die vielen Zusätze und Auslassungen, besonders in Lb, sind geradezu überraschend. Nicht alle Zusätze bei Lb finden sich in den anderen wieder und lassen sich dort auch nicht in den Text einfügen. Gerade das Aussehen des Lb vermag aber eine Deutung zu geben. Man erhält den Eindruck wie von einem mitgeschriebenen Kollegheft, wie wenn dieser Schreiber erstmals eine kleine Vorlage sich verschafft und in den Vortrag mitgebracht hätte und dann hier diese Vorlage nach dem gesprochenen Wort ergänzt hätte, wobei er, je mehr es zum Ende ging,

immer nachlässiger wurde. Einen ähnlichen Eindruck erweckt La, der ebenfalls zunächst einen sauber geschriebenen Text besaß, zu dem die zweite Hand (La²) eine ganze Reihe von Tilgungen und Nachträgen am Rand und auf Rasuren gab, um den ersten Text zu ergänzen und zu berichtigen. Überraschend ist dabei, daß auch einige Erweiterungen, die sich bei Lb finden, vertreten sind, die sich aber in keiner der anderen Handschriften finden. Von hier aus gesehen werden auch die Willkürlichkeiten der übrigen Handschriften erklärlich, nur stellen letztere bereits genauere Abschriften irgendwelcher Vorlagen dar. Auf die Deutung als einer Nachschrift von Vorlesungen verweisen auch die unten S. 247 veröffentlichten Λύσεις, die ausdrücklich als ἀπὸ φωνῆς Θεοδώρου bezeichnet werden. Wie dort behandelte Gazes auch die Frage Περὶ ἔχουσιου καὶ ἀχουσιου wohl in einem öffentlichen Lehrvortrag, vielleicht zu verschiedenen Malen, gewiß an Hand eines „Heftes“, wobei er im Wortlaut sich selbst nicht immer gleich geblieben ist. Wenn wir es mit einer Vorlesung zu tun haben, dann wird weiter erklärlich, daß diese Schrift sich in den schwebenden gelehrten Auseinandersetzungen der Zeit nicht unterbringen läßt.

Eine erstmalige Ausgabe der Abhandlung hatte ich 1923 in Aussicht gestellt.¹ Desungeachtet hat J. W. Taylor inzwischen eine Ausgabe veranstaltet.² Der Herausgeber hat hierbei mancherlei außer acht gelassen. So die wichtige Studie von A. Gercke. Taylor kennt aus der Literatur als letztes nur den fragwürdigen Beitrag von L. Stein im Archiv für Geschichte der Philosophie II (1889).³ Von den Handschriften kennt er nur L, und zwar hier nur die Fassung von La, ferner B (bei Taylor V) und R, alle aber nicht aus eigener Augenscheinnahme, sondern nach fremder Kollationierung. Ein richtiges Urteil ist daraufhin in diesem Falle nicht möglich. Die Sonderstellung des Lb ist Taylor völlig entgangen. Dazu enthält seine Ausgabe viele Fehler im Text wie im kritischen Apparat. Die Eigentümlichkeit der Enklytika ist meistens nicht berücksichtigt. Einmal (p. 17, 32) beginnt Taylor einen neuen Abschnitt mitten in einem Satz, wovon schon der nicht erweiterte Text bei B ihn hätte bewahren müssen. Ich beharre deswegen bei meinem ursprünglichen Plan und lege den Text hier nochmals vor. Der sinngemäße lateinische Titel stammt von Taylor.

¹ L. Mohler, Kard. Bessarion I 327 n. 5.

² Theodore Gaza's De Fato, First Edition, Containing The Original Greek, With Introduction, Translations, and Notes, by John Wilson Taylor, M. A., Ph. D.: University of Toronto Studies. Philological Series. Toronto 1925.

³ Vgl. oben S. 152. 205.

Θεοδώρου τοῦ Γαζῆ

Περὶ ἐκουσίου καὶ ἀκουσίου.

La 49
Lb 82
B 34
D 149
H 137
T 9
R25

Περὶ δὲ ἐκουσίου καὶ ἀκουσίου ἀπορήσειεν ἂν τις εἰς τὰ καθ' ἕκαστα 1.
ἐν οἷς καὶ περὶ αὐτῆς πράξις γε ἀποβλέπων· τὸ γὰρ πρακτὸν ἢ τὸ ἀγαθὸν ἐστὶν
5 ἢ τὸ φαινόμενον ἀγαθόν. ταῦτό δ' ἂν εἴη καὶ ὀρεκτόν. ὀρεξις γὰρ αἰεὶ ἀγαθοῦ
ἢ ὄντος ἢ φαινομένου.

Δόξειε δ' ἂν ἄτοπον, εἴ τις ἀγαθοῦ ὀρεγόμενος καὶ πράττων τῶν ἀγαθῶν 2.
τι ἀκουσίως πράττειν τε καὶ ὀρέγεσθαι λέγοιτο. καὶ αὖ, εἰ ἐκὼν τις πράττειν
τὰ φαῦλα καὶ πράττων ἀνέχοιτο ἀδοξίαν περιποιεῖν ἑαυτῷ καὶ πορίζεσθαι
10 τὰ κακὰ ὑφ' ὧν ἂν ἀπόλοιτο, ὥσπερ ἐχθρὸς ὧν ἑαυτῷ, ἄνθρωπος φύσει φυλα-
κτικὸς ἑαυτοῦ γενόμενος καὶ πεφυκῶς πάσῃ μηχανῇ τὸ συμφέρον διώκειν.
ἔτι δὲ ἄτοπώτερον, εἰ ἄκων γε πλημμελεῖ τῆς ἀρχῆς ἐν αὐτῷ οὔσης πράττειν R 25^v
καὶ μὴ καὶ τὰ καθ' ἕκαστα εἰδῶς, οἷον τίνα, τί, περὶ τί, τίνι, ἕνεκα τίνος, T 9^v
πῶς. ἄτοπον δὲ καὶ τὸ ἐπ' ἀκουσίους δίκην διδόναι καὶ τὸ ἐφ' ἐκουσίους ἔτι
15 δοκεῖ. εἴ γὰρ ἄκων τις πράττει, συγγνώμης ἄξιός. εἰ δ' ἐκὼν ὀρεγόμενος
ἀγαθοῦ, πῶς δίκαιον τιμωρεῖσθαι τὸν μετιόντα τι ἀγαθόν; πολλῶ δ' ἄτο-
πώτερον τὸ ἐπὶ βιαίοις. οὐδὲν γὰρ συμβάλλεται ὁ πράττων ἢ πάσχων ἐν τῇ
τῶν βιαίων ἀρχῇ. γίνεταί γε μὴν ταῦτα καὶ λέγεται πράξαι μὲν τινα ὀρε- La 49^v
γόμενον, ἀκουσίως δέ. οἷ τε γὰρ χειμαζομένης τῆς νεῶς ἐκβάλλοντες τὰ Lb 82^v
20 φορτία ἐφ' ᾧ σώζεσθαι ἄκοντες οὕτω δρᾶν λέγονται.

Καὶ Πλάτων μὲν ἀνὴρ τῶν ἐπὶ σοφίᾳ ἐλλογίμων μηδένα ἐκόντα, ἀλλὰ 3.
πάντας ἄκοντας πράττειν τὰ φαῦλά φησιν, βία δὲ τοὺς διὰ θυμὸν καὶ ἐπι- B 34^v
θυμίαν. Ἀριστοτέλης δὲ ἑταῖρός τε Πλάτωνος καὶ τὰ περὶ σοφίαν οὐχ ἤττων R 26
δοκῶν πάντα ὄντιν οὖν φαῦλον ἐκόντα πράττειν τὰ κακὰ οἴεται. διὸ καὶ προσ- T 10
25 ἀπορητέον αὖ, πῶς ἄμφω ὄντες οἷδε σοφοὶ πάμπλου διαφωνοῦντες ἀλλήλοις
τυγχάνουσι περὶ τῶν αὐτῶν. τοὺς γὰρ τοὶ ὁμοίους καὶ ὅμοια φρονεῖν τε καὶ
λέγειν χρεῶν. τὸ μὲν οὖν αἴρεσιν καταστησαμένους τὸν μὲν ἐπαινεῖν, τὸν δὲ
μὴ τῶν ἀνδρῶν τῶνδε ἔμοιγε οὐκ ἀποδεκτέον. διαιροῦντας δὲ καὶ διορίζοντας
τὰ τούτοις διαπορούμενα λύειν προθυμητέον καὶ συμβιβαστέον τῷ ἀνδρε ἐφ'

7 πράττειν DBHTLa πράττων R *item Taylor* | 9 περιποιεῖν ἑαυτῷ DBHTLa
ἑαυτῷ περιποιεῖν R | 10 ἄνθρωπος *codd.*] *Taylor* καίτοι *addendum duxit* | 12—13 τῆς
ἀρχῆς . . . καὶ μὴ La³ *in marg.* | 13—14 εἰδῶς . . . πῶς La³ *in marg.* | 16—18 πολλῶ
. . . ἀρχῇ La³ *in marg.* | 19 οἷ πε *codd.* οὔτε H | 22 βία . . . ἐπιθυμίαν La³ *in marg.* |
23 ἤττων BDT ἤττων La | 25 αὖ BLa νῦν DHTR | 26 γὰρ τοὶ BDHT] La *om.*
τοὶ | 29 τούτοις D | R *corr.* τούτοις *ex taunt* | ταύτης *supra* τούτοις T ταύτις H ταύτη
BLa | τῷ DT τε B

οἷς διαφέρειν δοκεῖτον, σκοπούμενους τὰ περὶ τὴν ἔννοιαν ἑκατέρου, ἀλλὰ μὴ τὴν λέξιν περιεργαζομένους καὶ ἐρίζοντας μάτην διαλεκτέον.

5. Λέγομεν δὴ ἐκούσιον μὲν ὃ ἂν τις τῶν ἐφ' ἑαυτῷ ὄντων εἰδῶς πράττη
 R 26^v καὶ μὴ ἀγνοῶν μήτε ὄν μήτε ᾗ μήτε οὐ καὶ τούτων ἕκαστα μὴ κατὰ συμβε-
 T 10^v βηκὸς μηδὲ βία πράττη. ἀκούσιον δὲ οὐ ἢ μὲν ἀρχὴ ἐν τῷ πράττοντι, κατ' 5
 La 50 ἀγνοίαν δὲ τι τῶν καθ' ἕκαστα γινόμενον καὶ ἐπίλυπὸν τε καὶ ἐν μεταμελείᾳ
 Lb 83 ὄν. ἔτι τε τὸ βίαιον καὶ τὸ βία πραττόμενον. τὸ δὲ δι' ἀγνοίαν οὐχ ἐκούσιον
 μὲν ἅπαν. ἀκούσιον δὲ τὸ ἐν μεταμελείᾳ καὶ λυπηρὸν. ὃ δὴ καὶ συγγνωμονικὸν
 ἂν εἴη. διαφερέτω δὲ καὶ τὸ δι' ἀγνοίαν πράττειν τοῦ ἀγνοοῦντα πράττειν.
 καὶ συγγνωμονικὰ μὲν ἔστω ὅσα μὴ ἀγνοοῦντες, ἀλλὰ δι' ἀγνοίαν ἀμαρτάνου- 10
 σιν καὶ πεπραχότες δυσχεραίνουσιν ἐπὶ τῇ πράξει. οὐ συγγνωμονικὰ δὲ ὅσα
 H 137^v μὴ δι' ἀγνοίαν, ἀλλὰ ἀγνοοῦντες, μὴ διὰ πάθος δὲ μήτε φυσικὸν μήτε ἀνθρωπι-
 B 35 κόν.

6. Ταῦτα μὲν δὴ οὕτως ὑποκείσθω. καὶ πρὸς ταῦτα λυτέον τοὺς ἐναντίους
 R 27 τῶν λόγων, καὶ Πλάτωνα καὶ Ἀριστοτέλη μὴθὲν ἀλλήλοις δοξάζοντας ἐναν- 15
 T 11 τίον ἀποδεικτέον. τὸ μὲν οὖν ἀκουσίως ὀρεγόμενὸν τινα πράττειν ἀπλῶς μὲν
 D 150 οὕτω φάναι οὐκ ἀληθές, πῶς δὲ καὶ πῆ ἀληθές. ἔστι καὶ γὰρ τοὺς ἀποβαλλο-
 μένους τὰ φορτία ἐν τοῖς χειμῶσιν ἀπλῶς μὲν ἀκουσίως πράττειν — οὐδεὶς
 γὰρ ἂν ἀπλῶς ἔλοιτο τὰ ὄντα ἀποβαλεῖν — πῆ δὲ ἐκουσίως, ἥ μέλλοιεν ἂν
 ταύτη σῶζεσθαι γινόμενοι ἐν κινδύνῳ. οἷον δὴ πού καὶ τὸ Ὀμήρῳ λεχθέν· 20
 La 50^v »ἐκὼν ἀέκοντί γε θυμῷ.« οὐ δὴ ἄτοπον, εἰ κατὰ τι μὲν ἐκουσίως, ἀπλῶς
 δὲ ἀκουσίως ἢ πρᾶξις, ἀλλ' εἰ κατὰ ταῦτα καὶ ὡσαύτως γε ἀκουσίως. τό γε
 Lb 83^v ἐκόντα τινα πράττειν τὰ φαῦλα ἀληθῶς μὲν γὰρ λέγεται. ἐκούσιον γὰρ ἦν,
 T 11^v οὐ ἢ ἀρχὴ ἐν τῷ πράττοντι, εἰδότες τὰ καθ' ἕκαστα ἐν οἷς καὶ περὶ αὐτῶν ἢ πρᾶξις
 R 27^v μὴ κατὰ συμβεβηκὸς μηδὲ βία. τουτὶ δὲ ἐκάστῳ τῶν φαύλων ὑπάρχει. ἄτοπον 25
 δὲ οὐθέν· οὐ γὰρ ὁ πράττων τὰ φαῦλα τυγχάνει ὀρεγόμενος τῶν φαύλων ἢ
 φαῦλα καὶ ἐναντία τε καὶ φθαρτικὰ ἑαυτῷ, ἀλλ' ἢ ἀγαθὰ καὶ φυλακτικά·
 ἢ γὰρ ὡς συμφερόντων ἢ ὡς ἡδέων αὐτῷ. διττὸν δὲ τὸ ἀγαθόν· ἢ γὰρ τὸ
 ὄν ἢ τὸ φαινόμενον, καὶ ὀρεξίς γε ἀμφοῖν, τῷ μὲν σπουδαίῳ τοῦ ὄντος, τῷ
 δὲ φαύλῳ τοῦ φαινομένου. καὶ τιμωρεῖσθαι δὲ δίκαιον τοὺς τοιοῦτους, οὐχ 30

1 ἀλλὰ D] R *add.* ὡς | 2 τὴν λέξιν DTRLa] B Lb *om.* τὴν (*item Taylor*) |
 3 ἐφ' ἑαυτῷ *scripsit cum Taylor* ἑαυτῶν B ἑαυτὸν DTR | 3 πράττη BDTLa πράττει
 HR | 4 μήτε ὄν μήτε ᾗ μήτε οὐ BDTLa μήθ' ὄν *etc. Taylor* | 4 συμβεβηκὸς |
 ἐμβεβηκὸς La | 7 βίαιον καὶ τὸ La² *in marg.* | 9 τοῦ ἀγνοοῦντα πράττειν BLa]
 DTHR *om.* | 11 καὶ πεπραχότες . . . πράξει La² *in marg.* | 15 δοξάζοντας La²
corr. in textu | 17 πῆ] La² πῆ *supra rasura* | καὶ γὰρ BDT γὰρ καὶ La | 17—18 ἀπο-
 βαλλομένους ἐν χειμῶσιν BDT ἐκβάλλοντας τὰ φορτία La *in rasura, in marg. add.*
 ἄλλως· τοὺς ἀποβαλλομένους τὰ φορτία | 18 τὰ φορτία BDT *om. item Taylor* | 19 ἔλοιτο B
 ὄναιτο DHTRLa] T² *in marg.* ἔλοιτο | 21 οὐ δὲ B οὐ δὲ DT οὐδὲ R] T² *in marg.* δὴ |
 22—23 καὶ ὡσαύτως . . . ἐκόντα DR *om.* | 22—23 τό γε ἐκόντα . . . φαῦλα] ταῦτά τινα
 πράσσειν τὰ φαῦλα H | 22 τό γε DR τὸ δὲ BLa | 23 μὲν γὰρ DTRLa] B Lb *om.*
 γὰρ | 24 πράττοντι] πράττειν τι H | 25 ὑπάρχοι R | 26 οὐθέν *om.* R | 27 φθαρτικὰ
 BDTLa φοντικά R | 28 διττὸν δὲ] HR *om.* δὲ | 30 τοὺς τοιοῦτους BT] D *suprascr.*
super τοῖς τοιοῦτοις

5 ὅτι ἀγαθοῦ τυγχάνουσιν ὀρεγόμενοι, ἀλλ' ὅτι τοῦ μὴ ἀγαθοῦ ὄντος ὡς ὄντος. D 150^v
 φαῦλον γὰρ τὸ τοιοῦτο. ὥστε συμβαίνει δὴ ὀρέγεσθαι φαύλου ὀρεγομένῳ ἀγα- R 28
 θοῦ. ἔφεσις τε κακοῦ οὐδενὶ πλὴν κατὰ συμβεβηκός· πᾶσαν γὰρ πρᾶξιν τε T 12
 καὶ προαίρεσιν ἀγαθοῦ τινος ἐφίεσθαι καὶ Ἀριστοτέλους ἔστιν ἀκούειν. B 35^v
 7 Οὐκ ἔξω μέντοι κακίας ᾧ συμβέβηκεν· ἐν ᾧ γὰρ ὀρέγεται, συμβαίνει 7.
 τῷ λόγῳ. αὐτὸς δὲ φαῦλος ἀπλῶς τε καὶ καθ' αὐτὸ καὶ ὅπερ ὀρεγόμενος
 πράττει φαῦλον ὁμοίως. μοχθηρῶς τε πράττει ἀπλῶς ὀρεγόμενος τοῦ ἀπλῶς La 51
 φαύλου ὡς του τῶν ἀγαθῶν. ἄκοντι δὲ συγγνώμη ὡς μεταμελομένῳ· τῷ μὲν
 γὰρ δι' ἄγνοιαν καὶ ἐν μεταμελείᾳ συγγνώμη, τῷ δὲ μὴ μεταμελομένῳ οὐ.
 10 ἐγγὺς γὰρ οὗτός γε τοῦ ἀγνοοῦντός τε καὶ ἐκόντος καὶ ὡς ἀγνοῶν ἔστω.
 ἐγγὺς δ' ὄντες, κἂν μεταδοῖεν ἀλλήλοις εὐλόγως τοῦ ἰδίου ὀνόματος. ὡς τὸν
 τε δι' ἄγνοιαν ἡμαρτηκότα καὶ μὴ μεταμελόμενον ἐκόντα. πῶς καὶ ἀγνοοῦντα
 ἡμαρτηκέναί λέγεσθαι. καὶ τὸν ἀγνοοῦντα αὐ καὶ ἐκόντα ἀμαρτάνοντα δι'
 ἄγνοιαν καὶ οὐχ ἐκόντα καὶ ἄκοντα ἀμαρτάνειν. R 28^v
 15 Ὡσπερ ἄρα καὶ Ἀριστοτέλης ἀκούσια συναλλάγματα λέγει οὐ τὰ βίαια 8.
 μόνον, ἀλλὰ καὶ τὰ λαθραῖα, οἷον κλοπὴν, μοιχείαν, φαρμακείαν, προαγωγείαν, T 12^v
 δουλαπατίαν, δολοφονίαν, ψευδομαρτυρίαν. ἀκούσια γὰρ ταῦτα, ὡς οὐχ ἐκούσια
 ἂν εἴη. ὃ τε γὰρ πάσχων ταῦτα οὐθὲν ἀμαρτάνει. βίαιά τε οὐκ ἔστιν, οἷς δὴ
 ὄρισταί τὸ ἀκούσιον. ὃ δὴ μοχθηρὸς ἐκὼν μὲν πράττει τὰ μοχθηρά, ὅτι εἰδῶς
 20 τὰ ἐν οἷς ἡ πρᾶξις, ἄκων δέ, ὅτι οὐδεὶς ἐκὼν μοχθηρὸς, ὡς Πλάτων φησὶν.
 οὐδὲ βούλεται τις ὃ μὴ οἶεται σπουδαῖον, ὡς Ἀριστοτέλης συνωδᾷ Πλάτωνι
 λέγει. οὐχ ἐκὼν ἄρα βούλεται τις τὰ φαῦλα. καὶ βουλευσάμενός τε καὶ κρίνας H 138
 ὀρέγεται κατὰ τὴν βούλησιν. τοῦτο δ' ἔστιν ἡ προαίρεσις. βουλευτὰ δὲ καὶ D 151
 προαιρετὰ τὰ καθ' ἕκαστα ἐν οἷς καὶ περὶ ἧς ἡ πρᾶξις. καὶ οὐχ ἐκὼν τοίνυν La 51^v
 25 πράττει τὰ φαῦλα ὃ μοχθηρὸς. ἦν δὲ τις τῶν οὐχ ἐκόντων, καὶ ἄκων. ὅθεν R 29
 δὴ Πλάτων μὲν εἰς τὸ κακόν, Ἀριστοτέλης δὲ εἰς τὸ λαθραῖον μετενεγκῶν B 36
 τῷ τοῦ ἀκουσίου ὀνόματι χρῆται. T 13

9 Ἔτι δὲ οὐδ' εἰ τὸ ἀκούσιον οὐ βούλεται λέγεσθαι, εἴ τις ἀγνοεῖ τὸ συμ-
 φέρον· ἀλλ' εἴ τι τῶν καθ' ἕκαστα πραττομένων, διὰ τοῦτο δὴ καὶ παντά-
 30 πασιν ἀπαράδεκτον ἂν εἴη τοῦνομα ἐπὶ τοῦ τὸ συμφέρον γε ἀγνοοῦντος. ἐκὼν
 οὐδεὶς ἀγνοεῖ τὸ συμφέρον. οὐχ ἐκὼν ἄρα καὶ μεταλαμβάνοντι τοῦνομα ἄκων,
 ὥσπερ καὶ ἀκούσια τὰ λαθραῖα.

2 τοιοῦτο BT τοιοῦτον HR | 2 ὥστε DT ὥστε καὶ HR ὡς γε B | 3 τε
 BDHRLa γε Taylor | 3—4 πᾶσαν . . . ἀκούειν La² in marg. | 4 ἔστιν ἀκούειν
 BDT λέγοντος ἔστιν ἀκούειν La item Taylor λέγον R | 5 κακίας] La² add. in marg.
 ἀγαθὸν τοιοῦτο δ' ὄν | 7—8 μοχθηρῶς . . . ἀγαθῶν La² in marg. | 8 μεταμελομένῳ
 BTLa μεταμελουμένῳ R] D corr. sic ex μεταμελομένῳ | μεταμελόμενον H | 9 μετα-
 μελομένῳ] ὡς μεταμελομένῳ R | 10—242, 15 ἐγγὺς . . . θηριότητος La² in marg. |
 17 δολοφονίαν] δολοφωνίαν BLa δολοφονίαν DT | 21—22 ὃ μὴ οἶεται . . . βούλεται
 τις B] DHTLaR om. T² add. in marg. | 23 βουλευτὰ BD βουλετὰ La | 24 τὰ καθ'
 ἕκαστα BDHLa τὰ om. R | 24 περὶ B πρὸς DHR | 27 χρῆται B χρῆσθαι DHT
 RLa] T² in marg. χρῆται | 30 τοῦ τὸ BH τοῦτο Ὡ | 30 γε ἀγνοοῦντος . . .
 συμφέρον B] DTHLaR om. T² add. in marg. | 31 μεταλαμβάνοντι BDHRLa μετα-
 λαμβάνεται Taylor

10. Τριχῶς δὴ ὁ ἄκων· ἦτοι γὰρ ὁ δι' ἄγνοιαν ἢ ὁ ὡς ἀγνοῶν ἢ ὁ ἀγνοῶν. ὦν τὸν μὲν δι' ἄγνοιαν Πλάτων ἀγνοία συνέχεσθαι ἀπλῆ λέγει· τὸν δ' ἀγνοοῦντα διπλῆ· ὁ δ' ὡς ἀγνοῶν οὔτε ἀγνοεῖ οὔτε οἶδε. διὰ τοῦτο γὰρ οὐδὲ ἐκὼν, ὅτι πέπραχεν ὁ μὴ ἤδει. ἔστω ὡς διπλῆ ἀμαθαινῶν ἀγνοία. τῷ μὲν οὖν δι' ἀγνοίαν συγγνωστόν· τῷ δ' ὡς ἀγνοοῦντι καὶ τῷ ἀγνοοῦντι οὐ συγγνωστόν. 5
11. Διττὸν δὲ καὶ τὸ βίαιον, τὸ μὲν ἐξωθεν, τὸ δὲ ἐνδοθεν. ὁ τε γὰρ παρ' ἐπιθυμίαν καὶ τοὺς λογισμοὺς πράττων βία λέγεται πράττειν, καὶ ὁ ὑπὸ πνεύματος βία ποι ἐνεχθεὶς βία ἠνέχθη. τοῖς μὲν οὖν ἐξωθεν βιαίοις οὐδεὶς ἐπιτιμᾶ, τοῖς δ' ἐνδοθεν πᾶς νοῦν ἔχων. ὁ γὰρ ἀκρατῆς βία μὲν πράττει, ὅτι παρὰ τοὺς λογισμοὺς, οὐ μέντοι ἀνάτεια. ἐπ' αὐτῷ γὰρ ἡ ἀρχή. καὶ οὐκ ἐξ ἀνάγκης γέγονεν ἀκρατῆς. ἀρ' οὖν καὶ ὁ διὰ κακίαν θυμῷ καὶ ὀργῆς δυναστευόμενος βία ἂν πράττοι τὰ κακά, ὡς Πλάτων φησί; βία γε, εἴ τι κἂν τούτοις παρὰ τοὺς λογισμοὺς. ἔοικε δὲ μὴ πάντῃ πάντως ἀλλογίστους καὶ ἀσυνέτους τῶν καλῶν εἶναι τοὺς κακοὺς. τριῶν γὰρ ὄντων τῶν περὶ τὰ ἦθη φευκτῶν, κακίας, ἀκрасίας, θηριότητος, ἐν ἀπάσῃ ἴσως κακία καὶ ἀκрасία τι ἐπινοεῖν δεῖ, ἀμῶς γέ πως, εἴ μὴ τις ἐπὶ τὸ θηριῶδες ἦθος ὑπερβολὴ εἴη. καὶ ταύτῃ ἂν βία καὶ ἄκων λέγοιτο ἕκαστος πράττειν τὰ φαῦλα ὡς ἀγόμενος προπετέστερον εἰς τὴν πρᾶξιν ὑπὸ τοῦ πάθους. ὥστε καὶ πάλιν οὐ κακῶς Πλάτων ἄκοντας τῶν φαύλων τοὺς διὰ θυμὸν καὶ ἡδονὴν ἀμαρτάνοντας πράττειν φησίν. ἀκούσιον γὰρ ἦν καὶ τὸ βίαιον. τοῖς δὲ παραιτουμένοις ἢ ἀπολογομένοις οὐθὲν προὔργου τὸ βία, τοῦτό γε τὸ κρατοῦν ἐν τοῖς φαύλοις καὶ ἄγον. τιμωρητέα γὰρ ὅτι εἰς τοῦτό τις ἐκὼν ἦκοι ὥστε ἄγεσθαι ὑπὸ τοῦ πάθους καὶ βία ῥαδιουργεῖν. 15
12. Δῆλον οὖν ὅτι καὶ ὡς οὐθὲν ἀλλήλων διενηνόχασιν Ἀριστοτέλης καὶ Πλάτων οὕτω περὶ ἐκούσιου καὶ ἀκούσιου εἰπόντες. ὁ μὲν γὰρ ἐκούσιως 25

1 ἢ ὁ ἀγνοῶν B] DHTLaR om. T² in marg. | 2 Πλάτων] La add. σφαλλόμενον τῆς τοῦ ἀρίστου δόξης ἐνίοτε ἀμαρτάνειν λέγει | 2 ἀγνοία B] DHTLaR om. T² in marg. | 3 διπλῆ] La² add. in marg. τῷ μὲν οὖν δι' ἄγνοιαν συγγνωστόν | 3 οὐτ' ἀγνοεῖ] La ἐπειδὴ οὐτ' ἀγνοεῖ | 3 οἶδε] La add. ἐκὼν | 5 τῷ δ' ὡς . . . συγγνωστόν B] HT om. T² in marg. | 7 λογισμοὺς B λογικοὺς DHTLaR] T² corr. in marg. λογισμοὺς | 9 πᾶς B πῶς DHTLaR] T² corr. in marg. πᾶς | 15 ἀκрасία τι DHTR] D corr. ex ἀκрасίας] ἀκрасίας BLa | 16 ἀμῶς (ἀμῶς) BDHT δμῶς R ἄλλως La | 17 βία καὶ La² in marg. | 17 πράττειν DHTLa πράσσει B | 18—23 ὥστε . . . ῥαδιουργεῖν BDHTR, quo loco Lb fol. 84 in textu: καὶ οὖν Πλάτων ποτὲ μὲν πάντα φαῦλον ἄκοντα εἶναι φαῦλόν φησι ποτὲ δὲ βουλόμενον καὶ ἐθέλοντα. ἄκοντα δὲ ὡς ἐτέρως καὶ αὐτὸς φησι τὸν δι' ἄγνοιαν. λέγων δίκαιον μὲν εἶναι τὴν τοῦ ἀρίστου δόξαν κρατοῦσαν ἐν ψυχαῖς καὶ διακοσμοῦσαν. ἐὰν δὲ σφάλλεται τι δοξάζεσθαι ἀκούσιον ἀδικίαν εἶναι τὴν τοιαύτην βλάβην. δύσερὶν τε τὸν περὶ ὀνομάτων λόγον καλεῖ. ὡς ἄρα ὁμολογῶν μὲν καὶ αὐτὸς ἀκούσιον τὸ δι' ἄγνοιαν καὶ ἐπιλυπον, τιθεὶς δὲ καὶ ἕτερον ἀκούσιον τὸ ἀγνοοῦντος καὶ ἠκιστα ἀχθομένου ἐπὶ τῇ πράξει. ἐφ' οἷς οὕτω φράζει· «ἀγνοιαν λέγων ἂν τις τῶν ἀμαρτημάτων αἰτίαν, οὐκ ἂν ψεύδοιτο.» τουτὶ δὲ καὶ ἐκούσιον ὡς ἐτέρως ἂν λέγεσθαι οὐδ' αὐτὸς ἀπαξιοῖ λέγων· «ἡδονὴν γέ φαμεν δυναστεύουσαν πράττειν πᾶν ὅτι περ ἂν αὐτῆς ἢ βούλησις ἐθελήσῃ. τὸ γὰρ βούλεσθαι τε καὶ ἐθέλειν οὐκ ἄκοντος, ἀλλ' ἐκόντος ἐστί. μηδ' ἔστω μηδ' ἡμῖν περὶ ὀνομάτων ὁ λόγος δύσερις. item corr. La fol. 52 in rasura.

καὶ τοὺς φαύλους τῶν ἀνθρώπων πράττειν φησίν, ὁ δὲ ἀκουσίως ἢ ὡς οὐχ
 ἐκόντας ἢ ὡς βία καὶ κρατουμένους ὑπὸ τοῦ πάθους. ἐπεὶ ὡς ἐτέρως γε ἐκόντας R 30^v
 καὶ αὐτὸς λέγει πράττειν τοὺς μοχθηροὺς, ὧδε φράζων· »ἠδονὴν γέ φαμεν T 14^v
 δυναστεύουσιν πράττειν ὅτι περ ἂν αὐτοῖς ἢ βούλησις ἐθέληση.« τὸ γὰρ
 5 βούλεσθαι τε καὶ ἐθέλειν αὐτῷ οὐκ ἄκοντος, ἀλλ' ἐκόντος ἐστίν. ὡς μὲν οὖν
 ἐκόντας ὡς δ' ἄκοντας οἴεται πράττειν, νόμους τε περὶ ἐκουσίων ἀδικημάτων
 τίθεται ὡς καὶ αὐτὸς ἐκόντας τινὰς ὑπειληφώς κακουργεῖν. καὶ ὁ μὲν ἀκούσιον
 τὸ δι' ἄγνοιαν καὶ ἐπίλυπον λέγει, ὁ δὲ τὸ τῆς τοῦ ἀρίστου δόξης ἔσθ' ὅτε H 138^v
 σφαλλόμενον. καίτοι λέγων δὴ καὶ ὅτι ἢ τοῦ ἀρίστου δόξα κρατοῦσα ἐν ταῖς
 10 ψυχαῖς καὶ διακοσμοῦσα, ἐὰν σφάλῃται τι, δοξάζεται ἀδικεῖν ἀκούσιον
 ἀδικίαν, οὐ πάνυ τοι ἐναντιοῦται τῇ δόξῃ. ἀλλὰ καὶ τὸν περὶ ὀνομάτων λόγον D 152
 δύσεριν ἀποκαλῶν καὶ ἥκιστα ἀποδεχόμενος, ἄλλως ὡς μηθὲν διαφέρειν ὀνο- B 37
 μάζει τὸ αὐτὸ πρᾶγμα. εἰ δ' ἄρ' ἀκούσιον αὐτῷ καὶ τὸ κρατεῖσθαι καὶ ἄγεσθαι R 31
 ὑπὸ τοῦ πάθους ἀλογίστους καλοῦ τε καὶ ἀρετῆς ὄντας, ἤττον μὲν ἢ κατὰ T 15
 15 θηριώδεις, μᾶλλον δὲ ἢ κατὰ ἀκρατεῖς, τοῦτό γε διαφορὰν ὀνόματος μᾶλλον La 53
 ἢ νοήματος ἔχον θορυβεῖ τοὺς μᾶλλον φιλαριστοτέλεις ὄντας ἢ φιλοσόφους.
 ἐπεὶ ταῦτό δὴ τοῦτο καὶ Ἀριστοτέλης βουλόμενος λέγει προστιθεὶς »τὸ μηδὲ
 βία« ἐν τῷ τοῦ ἐκουσίου λόγῳ. οὐδεὶς γὰρ μήποτε ἐκὼν πράξει τὰ φαῦλα,
 ἄλλως τε καὶ ἢ φαῦλα, βία δ' ἂν πράξειεν. ἔστι καὶ γὰρ τὰ βία, ἢ δὴ καὶ αὐτῷ
 20 δοκεῖ, ὅπόσα παρ' ἐπιθυμίαν καὶ τοὺς λογισμοὺς γίνεται δι' αὐτῶν τῶν πρατ-
 τόντων.

Πλήθων δὲ ἐξ ἀνάγκης πάντα καὶ μηθὲν ὅποτερ' ἔτυχεν οἰόμενος γίνεσθαι 13.
 συνωδὰ ἑαυτῷ καὶ Πλάτωνα φάναι πειρᾶται δεικνύουσι ὡς εἰπόντα, ὅτι πᾶς R 31^v
 ἐξ ἀνάγκης ἄκων εἶη ἀκόλαστος· ἢ γὰρ δι' ἀμαθίαν ἢ δι' ἀκράτειαν ἢ δι' T 15^v
 25 ἀμφοτέρω. εἴρηται δὲ καὶ ἐν ἄλλοις, ὅτι Πλήθωνι ἢ ἀπάτη παρὰ τὸ μοναχῶς Lb 85
 λαμβάνειν τὸ ἀναγκαῖον πολλαχῶς ὄν. ἀναγκαῖον γὰρ καὶ οὐ ἄνευ οὐκ ἐνδέχεται
 ζῆν ὡς συναιτίου, οἷον τὸ ἀναπνεῖν καὶ ἢ τροφή, καὶ οὐ ἄνευ τὸ ἀγαθὸν μὴ
 ἐνδέχεται εἶναι ἢ γενέσθαι ἢ τι ἀποβαλεῖν κακόν, οἷον τὸ ποιεῖν τὸ φάρμακον,
 καὶ τὸ βίαιον καὶ τὸ μὴ ἐνδεχόμενον ἄλλως ἔχειν καὶ τὸ ὡς ὕλη ἐν τοῖς φυσι-
 30 κοῖς καὶ αἰ τῆς ὕλης κινήσεις. ἐνθα δὴ καὶ ἐξ ὑποθέσεως τὸ ἀναγκαῖον. εἰ La 53^v

1 καὶ τοὺς BDHTR] Taylor del. | πράττειν BDTR] H om. | 1—13 ἀκου-
 σίως . . . πρᾶγμα BDHTR, quo loco Lb fol. 84^v in textu: ὅτι περ ἂν αὐτῶν ἢ βού-
 λησις ἐθέληση πράττειν· καὶ ὁ μὲν ἀκούσιον τὸ δι' ἄγνοιαν καὶ ἐπίλυπον, ὁ δὲ τὸ τῆς
 ὀρθῆς δόξης ἔσθ' ὅτε σφαλλόμενον item La fol. 52^v supra rasura corr. | | 3 γε BD
 HTLa δὲ Taylor | 5 ἐστίν] La² add. in marg. μὴ γὰρ ἔστω ὁ λόγος δύσερις περὶ
 ὀνομάτων | 5—6 μὲν οὖν ἐκόντας . . . νόμους τε περὶ B] DHRTLa om. T² add.
 in marg. | 7 τίθεται DHTLa τιθέναι BR | 8 τοῦ ἀρίστου scripsi sec. Taylor] codd.
 om. τοῦ | 9 καίτοι BDR καὶ τι HT | 11 πάνυ τοι BD] Taylor πάνυ τι] La add.
 χαλεπῶν | 18 πράξει T πράξη BDHLa] T² in marg. πράξη] πράξει Taylor | 19 καὶ
 γὰρ BDHLa T] R om. καὶ item Taylor | 19 δὴ B δὲ DH δεῖ R | 25 τοῦ scripsi sec.
 Taylor corr. τὸ BDHLa T

3 Plat. Legg. IX 863 b. | 19 cf. Plat. Legg. IX 864 a. | 17 cf. Arist. Metaph.
 δ 5. 1015 a, 20 sqq. Eth. η 2. 1145 b, 12. | 22 cf. Plethon. Resp. ad Bessarionem,
 Migne PG 161, 721 AB.

- γὰρ ἄνθρωπος τοδί, ταδί ἐξ ἀνάγκης ὑπάρχειν δεῖ. τοσαυταχῶς δὲ λεγομένου
D 152^v τοῦ ἀναγκαίου, Πλάτων τῇ μὲν ὡς τὸ ἐξ ὑποθέσεως φησι πάντα ἐξ ἀνάγκης
R 32 ἄκοντα εἶναι ἀκόλαστον, τῇ δὲ ὡς τὸ βία, μετεκληφῶς ἐγγύθεν τὰναγκαῖον
T 16 ἐκ τοῦ βιαίου εἰς τὸ βία διὰ τὸ κρατοῦν τε καὶ ἄγον τοῦ φαύλου ἡθους. βία
B 37^v γὰρ ἐστὶν ὅποσα παρὰ τοὺς λογισμοὺς γίνεται δι' αὐτῶν τῶν πραττόντων, 5
ὡς εἴρηται. βίαιον δὲ οὐ ἢ ἀρχὴ ἐξωθεν, ἐν ἣ μὴδὲν συμβάλλεται ὁ πράττων
ἢ ὁ πάσχων, οἷον εἰ πνεῦμα κινήσει ποι ἢ ἄνθρωποι κύριοι ὄντες. ὁ γὰρ τοι
ἀκόλαστος ἄκων τε καὶ ἐξ ἀνάγκης ὡς τὸ βία, καὶ ἐξ ἀνάγκης ἀκολασταίνει
Lb 85^v ὡς τὸ ἐξ ὑποθέσεως. εἰ γὰρ πράξις τοιαύτη, καὶ ἔξις ἂν εἴη ἐξ ἀνάγκης τοι-
αύτη. ἀνάλογον δὲ καὶ ἄδικοι καὶ οἱ λοιποὶ πάντες τῶν φαύλων. οἷον δὴ καὶ 10
σωτῆρ ὁ θεοῦ φησιν· ὅτι ἐξ ἀνάγκης τὰ κακὰ ἐν ἀνθρώποις. φεῦ δὲ τῷ ἄν-
R 32^v θρώπῳ δι' οὐ πράττεται τὰ κακὰ. καὶ ὅλως ἐπὶ τῶν γινομένων καὶ φθειρο-
μένων ὁμοίως· ὑπάρχειν γὰρ ἐξ ἀνάγκης τὰ αἷτια δεῖ, εἰ μέλλει τι γίνεσθαι
T 16^v τε καὶ φθείρεσθαι. οὐ μὴν δὲ ἐξ ἀνάγκης γίνεται τε καὶ φθείρεται ἀπλῶς,
ὡς τὸ μὴ ἐνδεχόμενον ἄλλως ἔχειν, ἀλλ' ἐνδεχομένως. καὶ πολὺ τὸ ὀπότερον 15
La 54 ἔτυχεν ἐν τῇ φύσει, καὶ ἐξ ἀνάγκης ὡς τὸ ὡς ὕλη καὶ αἰ κινήσεις αἰ τῆς ὕλης.
14. Πλάτων μὲν γὰρ δὴ οὕτω πάντα ἐξ ἀνάγκης εἶναι ἀκόλαστον λέγων οὔτε
H 139 προαίρεσιν οὔτε τὸ ἐνδεχόμενον ἀναιρεῖ καὶ ὡς μὴδὲν μηδαμῆ ἀντιφάσκων
αὐτῷ ὅτε μὲν ἐξ ἀνάγκης ἀμαρτάνειν τοὺς φαύλους φησιν, ὅτε δὲ αἷτια εἶναι
τοῦ ἐλομένου, θεὸν δὲ ἀναίτιον. 20
15. Πλήθων δὲ τὰναγκαῖον ἐν τοῖς φυσικοῖς ὡς τὸ μὴ ἐνδεχόμενον ἄλλως
D 153 ἔχειν λαμβάνων οἶεται πάντα ἀπλῶς ἐξ ἀνάγκης γίνεσθαι τε καὶ φθείρεσθαι.
R 33 ἀναιρεῖ τε οὐ μόνον προαίρεσιν τε καὶ βούλησιν, ἀλλὰ καὶ φύσιν αὐτήν. φύσις
γὰρ καὶ ἡ ὕλη. πότερον δὲ ὡς ὕλη τὸ προαιρετικὸν καὶ τὸ καλούμενον αὐτο-
προαίρετόν τε καὶ αὐτεξούσιον ἢ ἕτερον, καὶ εἰ ἕτερον, πῶς ἕτερον, ἄλλος ἂν 25
T 17 εἴη λόγος. οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τὸ συμβεβηκὸς ἀναιρεῖ. ἀρχὴ γὰρ καὶ αἷτια τοῦ
B 38 εἶναι τὸ συμβεβηκὸς ἐστὶ, τὸ εἶναι τινα μὴ ἐξ ἀνάγκης μὴδ' αἰ μὴδ' ὡς ἐπὶ
τὸ πολὺ, ἀλλ' ὀπότερ' ἔτυχεν. συναναιροῦνται δὲ καὶ λιταὶ καὶ εὐχαὶ καὶ πᾶσα
ἱεροποιῖα. τί γὰρ δεῖ θεὸν ἔλεων καὶ σωτῆρα καὶ ἀποτροπαῖον καὶ ἀλεξίκακον
ἐπικαλεῖσθαι, εἰ γε πάντα γίνεται ἐξ ἀνάγκης; 30
16. Ἡμεῖς δὲ οὐθ' εἰμαρμένην καὶ ἀνάγκην γε ἀναιροῦμεν. τό τε ἐδεχόμενον
καὶ ἐκούσιον φυλάττεσθαι δείκνυμεν. θεὸν τε αὐτόν γε οὐδ' ἡμεῖς φαμεν

3 ἀκόλαστον D H T La R] B om. | 8 ἄκων τε καὶ D H T] καὶ om. B La |
8 ἐξ ἀνάγκης] H add. δὲ T δὲ del. | 12 τὰ κακὰ La² in marg. | 17 γὰρ δὴ
D H T] B om. γὰρ R om. δὴ | 14 ἡ ὕλη B D H] R T om. ἢ T² add. in marg. |
21—24 Πλήθων . . . λόγος La² fol. 54 in marg. | 26 λόγος] La ἢ λόγος |
24—26 πότερον . . . λόγος B] D H T R om. Lb² fol. 85^v in textu: οὐ μὴν οὐδ' εἰ βία πως
τὸ κρατοῦν ἐν τοῖς φαύλοις καὶ ἄγον, (in marg. ἄλλως· προύργου ἂν εἴη τοῖς) πλέον τι
ἐκ τούτου συμβαίνει τοῖς ἀνέγκλητα εἶναι τὰ κακουργήματα (in marg. ἄλλως· μοχθηρά)
λέγουσιν. τιμωρητέα γὰρ ὅτι εἰς τοῦτό τις ἐκὼν ἦκοι ὥστε ἀγεσθαι ὑπὸ τοῦ πάθους
καὶ ἀκουσίως πως ῥαδιουργεῖν.] item La fol. 54 supra rasura. | 27 τὸ εἶναι codd. |
Taylor scripsit τοῦ εἶναι | 28 συναναιροῦνται B D H La T] Taylor συναιροῦνται |
31 καὶ ἀνάγκην D H La T ἀνάγκη B καὶ Taylor corr. in οὔτε | 32 ἐκούσιον] Taylor
scripsit τὸ ἐκούσιον | 32 φυλάττεσθαι D H La R φυλαττόμενον B | 32 γε H om.

11 cf. Matth. 18, 7.